

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОГО ЗЛАМУ

Морарь М.В., к. іст. н., доц.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Ключові слова: політична еліта, політична влада, політична система, стратегія, тактика.

Проблема політичних еліт - одна з центральних в історії і політології. Важливість та актуальність цього феномена полягає в тому, що ефективність політичної влади багато в чому визначається якістю політичних еліт та їх взаєминами. Поведінка політичних еліт є одним із найважливіших чинників розвитку суспільства в тому чи іншому напрямі, успіху або поразки тих чи інших реформ і починів. Політичні події в Україні 2006-2007 рр. підтверджують цю істину і є вагомим аргументом тому, що виключно важливу роль еліти грають у період радикальних соціальних трансформацій.

Науковий аналіз політичних еліт показує, хто є в суспільстві реальним суб'єктом державного управління і керівництва, у чиїх руках зосереджено всю повноту політичної влади, хто прямо або побічно визначає характер найважливіших політичних рішень. Тому останні роки демонструють значне зростання інтересу дослідників до сюжетів, пов'язаних із функціонуванням політичної еліти. У більшості наукових збірок, часописів, на конференціях і семінарах представлено дослідницькі матеріали, присвячені їм. З'явилися навіть спеціальні терміни для позначення цієї сфери знань: "елітологія", "елітознавство". Проте незважаючи на великий інтерес до даної теми слід зазначити, що в цій сфері існує більше питань, ніж відповідей [1].

Починаючи з 1991 р. відбулися серйозні зміни у середині політичної еліти пострадянської України. Вона не стала принципово новим політико-культурним утворенням, але всередині неї відбувся перерозподіл політичних ролей. Основне ядро номенклатурної еліти, по суті, зберегло свої позиції в новому суспільстві. Частина її перейшла в бізнес, а частина - в державні інститути: адміністрацію президента, уряд. Крім того, номенклатурна еліта зберегла значні позиції у провінції.

У 1990-х роках почала формуватися "нова еліта", яку представляли молоді, енергійні лідери, що активно займалися бізнесом. Сьогодні вони відбивають інтереси не тільки груп фінансового, банківського, торгового капіталу, які швидко збагачуються, але й кримінальних структур. Деякі з них пішли в політику, а частина залишилася в бізнесі. У регіонах почалося висування впливового шару етнократії (інтелектуальних, політичних, культурних лідерів, носіїв місцевої національної свідомості), що стає новою регіональною політичною елітою.

За даними досліджень 1998-2004 років, проведених фондом „Демократичні ініціативи” та фірмою „Соціс”, представлено картину

сприйняття політичних, соціальних та економічних перетворень у житті українського народу. Так, на думку населення, політичне становище стає більш благополучним, знижується показник вибухонебезпечності в політичному житті, але стає більш напруженим.

Таблиця 1

Оцінка політичного становища в Україні [2].

№	Ситуація	1998 рік	2004 рік
1.	Благополучна	0,9	3,3
2.	Спокійна	8,2	17,9
3.	Напружена	50,3	55,3
4.	Критична	33,9	11,1
5.	Важко сказати	6,6	12,1
6.	Не відповіли	0,1	6,3

Розвиток подій останніх декількох років спричинив зміни у політичному житті суспільства. За час, протягом якого український народ пережив вибори Президента України в 2004 році та парламентські вибори 2006-2007 років, змінилося політичне становище. З'явилася тенденція до якісних змін у складі сучасної політичної еліти:

- багатопартійна система: у складі парламенту представлено кілька партій та блоків;
- зростання ролі жінок у владних структурах;
- прихід нових та більш молодих членів, середній вік яких становить до 50 років, що на 10-13 років молодше номенклатурної еліти;
- високий рівень патріотизму, особливо у молодших представників партій і влади;
- регіональний чинник;
- високий рівень освіти – наявність декількох вищих освіт та наукових звань, знання іноземних мов та вміння орієнтуватися в інформаційному просторі [3].

Таким чином, складається тенденція до формування нової владної еліти України, у складі якої більше молоді, кваліфіковані, професійні, інтелігентні та патріотичні представники елітної групи.

Проте, не дивлячись на якісні зміни у лавах політичної еліти, соціологічні опитування свідчать, що рівень абсолютної довіри до найвищих державних посадовців уже декілька років тримається на відмітці 6-8 % [4]. Ця цифра і є справжнім показником авторитету української влади. На жаль, непопулярність певних політичних фігур проектується і на ставлення до органів влади взагалі, формує стійке неприйняття владних інститутів, політичної еліти і навіть контреліти.

Результати досліджень дозволяють стверджувати, що в країні, так само, як і власність, уже приватизована влада представниками великого бізнесу, далеко не завжди легально або законслухняного. При чому і на центральному, і особливо на регіональному рівні. А після "помаранчевої" революції була пряма спроба зробити владу заледве не приватною власністю

однієї політичної сили або однієї групи політиків. Владну кар'єру в більшості випадків забезпечують не особисті якості та професіоналізм, а приналежність до тієї чи іншої партії або групи впливу, її підтримка. Нова еліта України у більшості своїй є найбільшими власниками, представниками центральних та регіональних кланів і навіть кримінально-олігархічних груп. Вона політично та економічно вразлива, нестабільна і, головне, нездатна виробити загальноприйняті норми поведінки в економічному й політичному житті та додержуватися їх. Ця еліта слабо ідентифікована з народом, по суті є групою "своїх", "нових українців" серед "чужих" українських співгромадян.

Українське суспільство відчуває гострий дефіцит моральних авторитетів, імен, осіб, чиї б думки і позиція були безперечними для нації. Авторитети, безумовно, потрібні і в політиці. Завдання політичної системи, яка хоче мати майбутнє, - формування особистостей, а з них - авторитетів.

Впродовж століть чужі еліти нав'язували Україні, її регіонам різні принципи та основи організації життя. Сьогодні за довгі століття доля українців – у їх власних руках. У суспільстві йде полеміка навколо шляху, яким піде країна. У цій дискусії політики і бізнесмени, інтелігенція й експерти, журналісти і просто небайдужі громадяни, ті, кого відносять до еліти нації, демонструють професіоналізм, порядність, патріотизм або ж - їх відсутність. Саме зараз чітко визначаються погляди і переконання кожного учасника дискусії, його бажання зайняти незалежну чітку позицію або, навпаки, за звичаєм жити за вказівками "згори". Хтось бачить себе в Україні, хтось думає про Україну для себе, хтось здатний на вчинок і знаходить у собі мужність відстоювати свої переконання, оскільки керується національними інтересами. А хтось на перше місце ставить власні, далеко не альтруїстичні інтереси.

Нова епоха вимагає нової політичної поведінки, заснованої на пошані до опонента, на умінні чітко аргументувати і відстоювати свою позицію, на здатності до компромісу ради вищих цілей. Ще В. Липницький, видатний український філософ-державник, визначив формулу української державності через консенсус і консолідацію: "Цементом політичним, який об'єднує українських людей у боротьбі за власну державу, ми хочемо бачити патріотизм. Через загальне благо України – до блага її громадян, через благо її громадян - до блага тих народів, членами яких є ці громадяни" [5]. Ці ідеї повинні врешті-решт об'єднати не тільки еліту, але й усю націю. Вибір України і вибір будь-якої іншої держави – це перш за все відповідальність еліти.

Література:

1. Российская элита. Опыт социологического анализа / Под ред. К. Микульского. Часть 1. М., 1995; Еліти в суспільстві: нагальний зміст теоретичної проблеми // Розбудова держави 1998, № 7/8, с. 13-27.; Политический процесс: основные аспекты и способы анализа / Под ред. Мелешкиной Е.Ю. М., 2001, с. 75-80.

2. Українське суспільство 1994-2004: соціологічний моніторинг. – Київ, 2004. С. 15.
3. Манолій О.М. Структура сучасної української еліти // Вісник Одеського національного університету. Том 12. Випуск 6. Соціологія і політичні науки. Одеса, 2007. С. 281.
4. Зеркало недели, 15-21 ноября 2003 г.
Виктор Ющенко: Верю в Украину. Дрогобыч, 2004. – С. 75.